

„МЛАДИТЕ – 24 ГОДИНИ СЛЕД...“

Изследване и анализ на обществено-политическите ценности на младите хора в България през 2013 година

- ВЪВЕДЕНИЕ
- ОТНОШЕНИЕ КЪМ ОБЩЕСТВЕНО-ПОЛИТИЧЕСКИТЕ ПРОЦЕСИ
В СТРАНАТА И ЦЕННОСТИТЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В СТРАНАТА
- ИЗВОДИ ЗА СЪСТОЯНИЕТО НА МЛАДЕЖКИТЕ
ЦЕННОСТИ В БЪЛГАРИЯ КЪМ 2013 ГОДИНА
- МЕТОДИКА И ПОДХОДИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Януари 2014

Издател
ОНЛАЙН ПАРЛАМЕНТ
1000 София, България

Всички текстове са достъпни онлайн
www.fes.bg
www.on-parliament.com

Мненията, изразени в тази публикация, принадлежат на автора/авторите и не отразяват непременно позицията на Фондация Фридрих Еберт.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Основна характеристика на младежката общност в България е нейната *динамична промяна* през последните 24 години. Хората, които се характеризират като младежи, т.е. лицата до 30 и малко над 30 години, социализираха своите основни ценности в периода на преход от тоталитарна към демократична, пазарно ориентирана система. Това са децата на прехода. Много малка част от тях въобще помнят периода на комунизма, а още по-малка част са били чавдарчета, пионерчета или комсомолци – трите основни стълба за организиране на младежта от тоталитарната държава. Въпреки това някои ценности на възрастното поколение се е предало и върху новите млади българи.

Именно ценностите на днешното младо поколение са обект на изследване в настоящия проект. Ценностите, които се променят и ценностите, които остават постоянна и непроменлива величина, въпреки влиянието на прехода в България и новата ориентация на страната – демокрация, пазарна икономика, Европейски съюз, НАТО.

Основен индикатор по отношение на ценностите е как младите възприемат на ролята на държава в организирането на обществените отношения. За последните 24 години в младежките нагласи *държавата*, в лицето на найните институции търпи коренна промяна. По времето на комунизма по различни причини – обществен строй, пропаганда, образователна система и пр., в мнозинството от младите товава основна ценност беше силната роля на държавата, която се възприема, като основен стълб за развитие на обществото и в частност на хората. Тази структуроопределяща роля на държавата в младежките ценности по времето на комунизма е претърпяла коренна промяна в ценностната система на днешните младежи.

Промяната се състои в това, че държавата губи позициите от времето преди 1989 година в ключов сектор на обществото, а именно икономиката. От изцяло държавна икономика, след промените, България превръща своята икономика в частна. Това влияе и върху младежките ценности. За новото поколение българи вече няма съмнение, че икономиката трябва да бъде в частни ръце и че бизнеса е моторът за развитие на обществото. Въпреки това повечето от младите хора у нас, вероятно поради влиянието на техните родители и най-вече поради страха от бедността в страната не са склонни да оставят всичко в ръцете на *пазара*, което ще проследим в рамките на настоящия анализ. От тук могат да се направят изводи за политическите ценности и нагласи по отношение на остта ляво-дясно в рамките на съвременната демократична идеологическа система. Ще се натъкнем и на един парадокс – разминаване между декларираните идеологически и политически нагласи на една значителна част от младежите с ценностите, които те в действителност имат. Проследяваме този парадокс, като сравним това, което младежите декларират с общо признатите на теория и практика идеологически категории.

Сред българските младежи се открива и група, която има силна носталгия към предишната система и изповядва ценностите на бившия комунистически строй, като обществена, политическа и икономическа система. Те не смятат, че новия обществен строй може да даде на хората социална справедливост, независимо, кой управлява страната, защото системата на организиране на икономиката вече се контролира от частния капитал. За тях, каквито и реформи да се правят, те няма да доведат до нищо, ако не се смени изцяло системата и организирането на ико-

номическите отношения не се поеме от държавата, като собственик и стопанин на ресурсите и средствата за производство.

В България се е появила и значителна група младежи, чиято поява би била немислима по времето на комунизма. Това са млади хора, които изповядват крайнодесни, профашистки ценности, които взаимно стимулират тази своя ценностна система, като се организират в различни формални и неформални организации. Те декларират, че изповядват „модерен национализъм“, но когато бъдат попитани какво означава това, дефинициите им за него са твърде оскъдни, за да могат да се определят като нова политическа култура или идеология.

2. ОТНОШЕНИЕ КЪМ ОБЩЕСТВЕНО-ПОЛИТИЧЕСКИТЕ ПРОЦЕСИ В СТРАНАТА И ЦЕННОСТИТЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА В СТРАНАТА

2.1. Ценности по оста „ляво-дясно“. Политически пристрастия и идеологическа привързаност

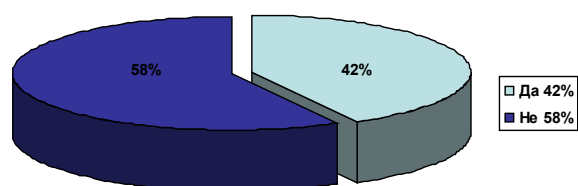
Сегашното поколение млади българи изразяват сравнително трудно своите политически и идеологически пристрастия. Най-често споменаваните причини за това в дълбочинните интервюта, които проведохме с част от респондентите е, че когато открито се заявяват политически пристрастия това в България води до риск за личността от различни гледни точки. Много често срещано според младите, когато се изразява открито политически пристрастия е това да води до последствия за този, който ги е изразил. Например често се случва това да е фактор за отказ да те наемат на работа. Други последствия, според младите е да ти сложат клеймо, етикет, че си с определени поли-

тически убеждения и това да ти попречи за личностното развитие и професионална реализация. Младежите споделят мнение, че в България по-рядко те оценяват според личните и професионални качества, отколкото според възгледите ти и според връзките ти. Това създава страх у младите да изразяват свободно и детайлно своите политически убеждения. Особено това се отнася до младежите с леви политически убеждения. Те се притесняват не само от гореспоменатите рискове, но и подигравателно отношение към себе си, защото все още в България, 24 години след началото на прехода лявото не е модерно и престижно сред младежите. Тези младежи споделят, че дори да изразяваш ценности на демократичната левица, което в Европа е нещо нормално, у нас получаваш клеймото *комунист*. Младите в България като цяло предпочитат да говорят по общо и без много подробности за своите политически възгледи. Въпреки това, чрез нашите методи на изследване успяхме да обобщим една добра картина за мнението на младите по тези тема.

На въпросът дали имат пристрастия към някоя от съществуващите партии в България, 58% отговарят, че имат конкретни пристрастия, 42 на сто обаче са категорични, че не симпатизират на нито една политическа сила у нас. Това е доста тревожен процент, който говори за две неща. Първо, че почти половината от младежите са аполитични и не намират политически изразител на техните интереси от съществуващите в момента политически организации в страната. Т.е. доверието в партиите от страна на младите е много ниско. Включително и сред голяма част от младежите, които декларират, че имат политически пристрастия, доверието към партиите на които симпатизират

е много колебливо и в повечето случаи те са по-скоро недоволни от работата на тези организации до момента, отколкото да изразяват доволство. Според младите тези политически организации има много върху какво да работят.

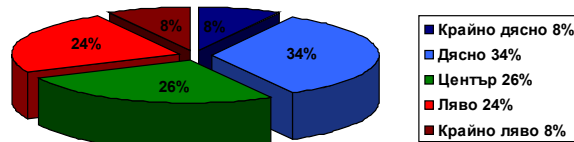
Имате ли политически пристрастия към някоя от съществуващите партии в България ?

В това изследване нарочно не зададохме конкретният въпрос, на коя точно партия сте привърженик, защото това носеше риск да провалим изследването и след този въпрос да нямаме други отговори. Ето защо подходихме по друг начин – изследвахме идеологическите нагласи на младите директно и индиректно, чрез въпроси, които дават точните отговори.

Първоначално попитахме младите към коя част от политическия спектър причисляват собствените си политически възгледи. Ето резултатът: Като крайно десни се определят 8% от тях; 34% заявяват, че причисляват себе си към умерената и консервативната десница; 26% поставят собствените си политически убеждения в центъра на идеологическата скала и декларират центристски убеждения; 24% симпатизират на левите политически възгледи, а 8% са с крайно леви нагласи.

Към коя част от политическия спектър причисляват собствените си политически възгледи ?

Резултатите показват, че умерените идеологически доктрини – ляво, дясно, център се споделят от 84% от младите.

Привържениците на крайните доктрини са 16 на сто, като процента на тези, които споделят крайно леви и тези с крайно десни убеждения е напълно изравнен, съответно по 8% за всяка от двете. Това означава, че всеки шести български младеж е склонен да припознае себе си в крайна идеологическа доктрина, която не се вписва в нормите на демократичната система. Изследвахме и причините за това явление. Основната причина тези младежи да залитат в крайно дясно или крайно ляво е бедността и невъзможността да бъдат пълноценни граждани в това общество с нормален стандарт на живот. Те се чувстват аутсайдери, не по собствена вина, а по вина на системата и хората, които я управляват. Тези младежи не намират основание така установилите се обществено-политически, икономически и социални отношения в страната да съществуват в този си вид. Те искат коренна промяна, "твърда ръка" от страна на държавата, промяна в икономическия модел, одържавяване на част или цялата икономика, ревизия на прехода, съд за виновниците за разрухата в страната, строго отношение към определени етнически групи, сред които криминалният фактор е силно изявен, геополитическа преориен-

тация. Тези искания в различна степен са характерни за крайнодесните и крайнолевите младежи, като някои от исканията са специфични само за една от двете групи.

Мнозинството от младежите с умерени възгледи също изпитват недоволство от начина по който функционира установената обществено-политическа система в България. Те не искат смяна на демократичната система с друга, но голяма част от тях заявяват, че ѝ е нужен сериозен *ремонт*. Най-често споменаваните от тези младежи в дълбочинните интервюта промени и реформи, които трябва да се извършат са: промяна в конституционния модел на страната; промяна в избирателната система; промяна в данъчната система; промяна в социалната политика; промяна в съдебната система и системата за сигурност; по-силна роля на държавата в ключови сектори като здравеопазване, образование, енергетика, инфраструктура.

2.2. Отношение към политическите партии в България

Според младите хора у нас политическите партии чрез своята политика не отговарят на идеологията, която декларират, че изповядват. 95 на сто твърдят това, като от тях 51% заявяват, че партиите *по-скоро* не отговарят на идеологическия си профил за който претендират, а 44% смятат, че политическите организации в България *изобщо* не отговарят на идеологията, която застъпват. Само 5% от респондентите в това изследване смятат, че *по-скоро* политиката на българските партии съвпада с идеологията им. А нито един от младежите не е на мнение, че която и да е партия в България отговаря *напълно* на идеологията си.

Младежите мислят, че партиите провеждат политика, която е изцяло конюн-

ктурна и зависи от това дали в момента им носи политически дивиденди, независимо каква е тя. От дълбочинните интервюта се вижда, че социалистите в лицето на БСП, които са във властта са най-обвинявани в разминаване с идеологическия си профил. Партиите от десницата, обаче не остават много по-назад в тази отрицателна класация на несъответствието. Най-честите примери за разминаване, когато говорим за социалистите са въвеждането на плосък данък в страната от правителство, доминирано от БСП; отстояването на 10% корпоративен данък (най-ниската ставка за Европа), а в същото време запазване на висок процент на Данък добавена стойност за всички стоки и услуги в страната (20%), като по този начин социалистите облекчават бизнеса, а натоварват гражданите с косвени данъци, чрез които главно се пълни хазната на държавата; поддържане на ниски пенсии на ръба или под екзистенц минимума; безпрекословна подкрепа за всички военни мисии на САЩ по света и други.

По отношение на десницата, младите също цитират множество примери за разминаване с идеологията на която принадлежат. Често се цитира примера за инициативата на консерваторите от ДСБ да се започне "война" с монополите, дори ако е необходимо да се отнемат лицензи на тези частни предприятия. Според мнението на младите, една дясна консервативна партия рядко води политика срещу едрият капитал, още повече "война". Друг пример, който младежите привеждат за конюнктурна, а не за принципна политика от страна на десницата в България е, че чак след като тя падна от власт и в следствие старата десница в лицето на СДС и ДСБ остана и извън парламента, партиите от този политически спектър

започнаха усилено да предлагат мерки за подобряване на положението на социалнослабите българи и да изтъкват приоритети в социалната политика. Един от интервюираните млади хора определя това като “политическо лицемерие по време на партийна безизходица”.

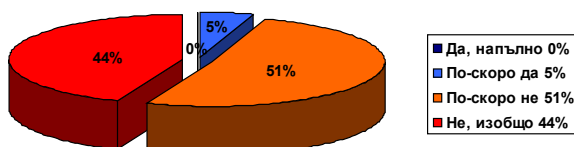
По отношение на първата по численост партия в сегашния български парламент, която в предишното народно събрание имаше пълно мнозинство и държеше цялата държавна власт в България – партия ГЕРБ, мнозинството от изследваните младежи са на мнение, че няма никаква идеологическа идентичност. Според повечето от тях това е партия от популистки тип, която според ситуацията провежда ту характерна за десницата, ту присъща на левицата политика, но всичко под общия знаменател “в полза на един тесен олигархичен кръг в страната, притежаващ много солиден капитал”.

Въпреки, че ГЕРБ се самоопределят като дясна партия, младежите от това изследване, които декларират дясно мислене, смятат, че тази партия със своето поведение и политика, не може да се определи като типична дясна партия с характерната за това политика. Някои от дясномислещите млади хора дори обвиняват ГЕРБ в “ляв популизъм”. Все пак една част от младежите, определящи се като десни, смятат че ГЕРБ е типична дясна партия, като вероятно това са чистите привърженици на тази партия, попаднали в настоящето изследване. Мнението пък на лявомислещите младежи е почти 100% категорично, че в политиката на ГЕРБ няма нищо ляво и социално. Част от тези младежи определят тази партия като крайно дясна популистка политическа сила. Мнението на младежите-центристи за ГЕРБ също не се различава от това на техните връстници в определението, че тази партия няма идео-

логическа идентичност и основната ѝ идеология е популизма.

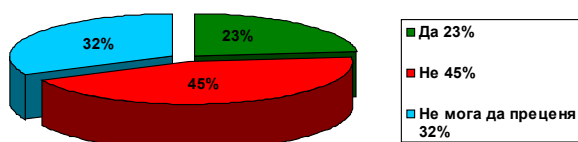
Над 90% от младежите не вярват в идеологическата автентичност и на националистическите партии в България. Само 8%, които определят своите възгледи като крайнодесни вярват в нея. Останалите смятат, че действията на тези партии са продиктувани единствено от възможността за спечелване на достатъчно електорална подкрепа сред отчаяните българи.

Като цяло, смятате ли, че в България политическите партии отговарят на политическата идеология, на която заявяват, че принадлежат ?

С така сложената в България политическа, управленска и избирателна система, 45% от българските младежи не вярват, че у нас може да се появят нови, непознати досега политически сили в реалната политика, които да са независимо от досегашния политически и олигархичен елит в страната, който държи властта в своите ръце. Почти всеки четвърти младеж обаче им надежда, че това може да се случи (23%), а 32 на сто не могат да преценят дали това е възможно.

Вярвате ли, че скоро в българския политически живот ще се появят нови, непознати политически партии, които не са зависими от сегашния елит, който държи властта у нас ?

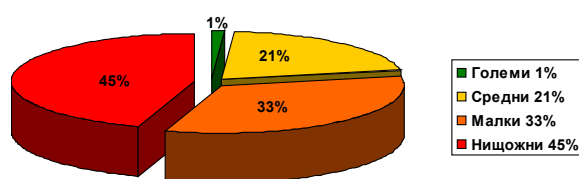

От дълбочинните интервюта става ясно, коя е основната причина скептицизма на младите по отношение възможността да се появят в страната нови партии, необвързани с политическия и финансов елит, формиран по време на прехода. Главната причина според младежите е в начина на организация на изборите в България и законодателството свързано с тях. Според голяма част от младежите появата на нова партия в реалната политика у нас е почти невъзможно, ако тя има само добри намерения, ясни програма и идеи, чисти хора и експертен потенциал, а ѝ липсва силен финансов гръб. Аргументите на младите за това са, че избирателния кодекс в България дискриминира извънпарламентарните партии и партиите със скромни финансови възможности. Изброените причини за тази дискриминация са свързани с високите изисквания залегнали в закона за участие в изборите и отказът на всички управляващи досега да въведат някои нови правила в изборното законодателство. Такива са: високите финансови и бюрократични бариери за участие в изборите (например за регистрация за участие в изборите в България се изискват 7000 подписа на български граждани и депозит от 10 000 лева, кой-

то не подлижи на връщане, ако партията не получи поне 1% на вота.); неравнопоставеното положение, в което се намират извънпарламентарните партии и особено новоучредените такива по отношение да достъпа до ефира на държавните медии – БНТ, БНР и БТА по време на предизборни кампании (в момента регламентите отреждат праймтайма на тези медии, както и по-голямата част от ефирното време на парламентарно представените, с което се ограничава възможността малките и новите партии да изложат достатъчно просторно и аргументирано своите предизборни платформи, отделно цените за политическа реклама по време на предизборна кампания в държавните медии в повечето случаи са непосилни за тези партии и те остават без реклама. Разумни предложения за промяна на тези правила не липсват, а те са свързани с това да се даде равен достъп в ефирното време на държавните медии за всички партии, регистрирани на избори, а политическата реклама в тях да бъде на много по-достъпни цени). Други предложения, които младите отправят, "за да се променят нещата към по-добро" е въвеждане на задължително гласуване с цел да се намали тежестта на вота за големите парламентарно представени партии в общия вот; въвеждане на електронно гласуване, за да се ограничат манипулациите по време на изборния процес; да се въведе механизъм за отзоваване на депутати, кметове и общински съветници по време на техния мандат по инициатива на гражданите от техните избирателни райони; да се насрочват по-чести референдуми за решаване на ключови национални или местни въпроси, по този начин да се стимулира пряката демокрация, гражданската инициативност и политическата култура на населението.

За да проверим каква е степента на скептицизма на младежите по отношение на възможностите на нова партия без големи финансови възможности да се появи на политическата сцена, зададохме още един уточняващ въпрос:

Как оценявате шансовете на нова партия, без големи финансови възможности да влезе в българския парламент ?

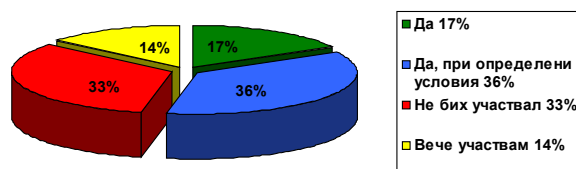
Както е видно от горната графика, цели 45% от изследваните младежи заявяват, че шансовете за поява на такава партия са *нищожни*, а 33% смятат, че такава партия би имала малки шансове или общо 78 на сто от младите считат, че да се случи такова нещо е почти невъзможно. 21 на сто все пак оценяват, че шансовете са нито добри, нито лоши, а средни за влизането на такава партия в парламента, а само 1% отговарят, че такава партия би имала големи шансове.

2.3. Участие в политиката – интерес към политиката; възприемане на връстниците, участващи активно в политиката; доверието към новото поколение политици, участие в избори и граждански инициативи

По отношение на личните амбиции на младите и склонността им самите те да участват в политиката може да се отбележи, че такова желание не липсва у тях, напротив, ако имат възможност, голяма част от тях биха се заели с пряка политическа работа. 14% от респондентите отговарят,

че вече са участвали или участват в активната политика, 17 на сто заявяват убедено, че биха участвали, а 36% биха участвали при определени условия (най-често споменаваните условия за участие е да не бъдат замесвани в незаконни схеми, при добра финансова мотивация и гаранции за добра политическа кариера). Значителен процент от младите, обаче заявяват, че по никакъв начин не биха се ангажирали с активна политика (33% или всеки трети). Основната мотивация да участват в политиката на 2/3 от изследваните младежи е да могат да реализират идеите си за "политика в полза на хората", а не в полза на лични интереси или интересите на тесен кръг приятели. Тази мотивация, макар и реалистична е характерна за повечето българи, които искат да се заемат с политика, защото именно това е основният проблем на хората участващи през последните 24 години във властта – участие със скритата цел да се облагодетелстват в материален план, наред с работните си задължения. Тази склонност за лично облагодетелстване от участието в политиката е силно фрустриращ българите фактор, включително младежите.

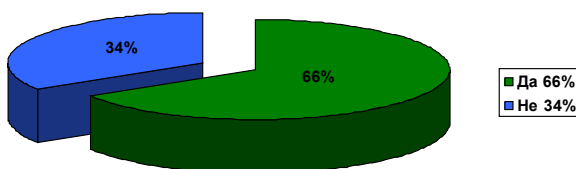
Бихте ли участвали в активната политика ?

Активността на младите по отношение на участие в избори е следната: На последните парламентарни избори са упражнили своето конституционно право да гласуват 66% от изследваните младежи, но всеки трети или 34% не са отишли до

урните. Най-честите причини, които негласувалите младежи изтъкват за отказа си да дадат своя вот на последните парламентарни избори е че "няма партия на която да се доверят и да гласуват за нея" и че "няма смисъл, защото всички, които влязат във властта се държат по един и същи начин".

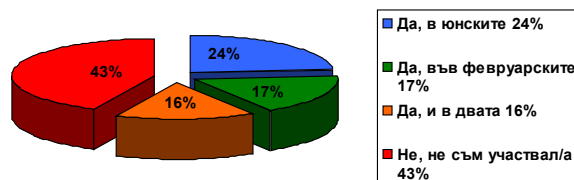
Гласувахте ли на последните парламентарни избори ?

Участието на младите в граждански инициативи, също е показател за тяхната обществена инициативност. Политическата криза, в която изпадна страната през 2013 г. се отрази на младежката ситуация. Една не малка част от младежите проявиха солидна активност в протеста срещу две правителства. Те всъщност бяха в основата на тези протести и основна движеща сила.

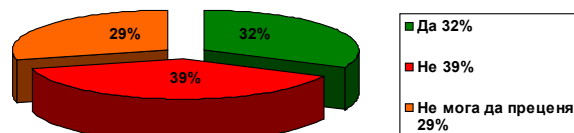
В протестите са участвали 57 на сто от българските младежи, като от тях 17% са участвали само в протестите срещу енергийните монополи, започнали през февруари 2013 г. и довели до падането на ГЕРБ от власт, 24% са били активни само по време на протестите срещу сегашното правителство, а 16% от активните младежи са участвали и в двата протеста.

Участвахте ли в големите протести през 2013 година ?

43% от младите хора в България, обаче изобщо не са участвали в протестите през 2013 година. Този процент е съществен и на него трябва да бъде обърнато сериозно внимание. Опитавме се да разберем мотивите на тези младежи, за да не проявяват желание за гражданска инициативност, въпреки големите проблеми в страната. Основният мотив на по-голямата част от младите за недоверие към гражданска активност като протестите е, че не вярват, че те могат да променят нещо. 39% не вярват, че тези протести ще променят българската политика към по-добро, 29 на сто не могат да преценят дали това е възможно и споделят, че са объркани, а тези млади хора, които декларират, че вярват в промяната чрез протест са 32%.

Вярвате ли, че сегашните протести ще променят българската политика към по-добро ?

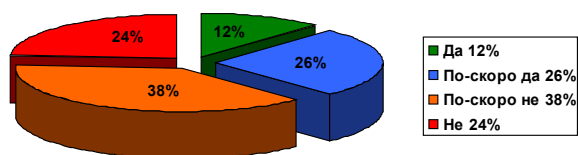

Друг важен аспект от политическия живот у нас, който влияе върху младите хора и ги прави апатични и обезверени

е участието на техни връстници в него. Според младежите, техните връстници, които участват в активната политика не оправдават тяхното доверие. Те смятат, че младите хора, макар да имат нови идеи и са ентузиазирани да правят честна политика за доброто на България, когато започнат да се занимават с политика стават същите, както и по-възрастните политици у нас. Младите хора споделят, че връстниците им, когато влязат в политиката започват с добри намерения и чисти помисли, но не след дълго биват завладяни от същите порочни практики, каквито имат не малка част от вече утвърдените политици в страната.

Интересни резултати получихме след като зададохме на младежите въпросът: "Вярвате ли в почтеността на младите хора, които активно се занимават с политика у нас?". Оказа се, че 62% от тях не вярват в почтеността на своите връстници политически активисти, като 24 на сто са категорични в отговора си, а 38% по-скоро не вярват. Други 26% от младите са по-скоро склонни да вярват в почтеността на техните връстници, а едва 12 на сто споделят, че вярват безусловно.

Вярвате ли в почтеността на младите хора, които активно се занимават с политика у нас ?

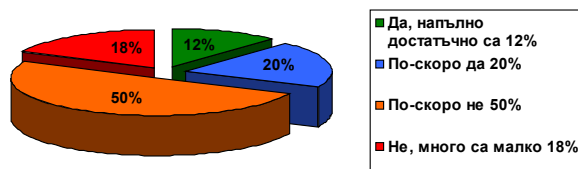

В желанието си да има нови млади лица в политиката, които да са честни и почтени, изследваните младежи споделят, че искат в политическия живот

на страната да има повече млади хора до 35 години. Според тях това ще обогати българската политика с нови идеи, с ново мислене и най-вече с нов морал. Те считат, че макар и трудна, промяната е възможна. Макар че са на мнение, че младите политици бързо прихващат пороците на системата, ако има повече млади политици, това ще доведе до качествена промяна. Според тях, обаче този процес ще трае дълго, докато не се сменят поне още едно или две поколения в българската политика. Младите вярват, че тази промяна на лицата с по-млади, макар да не е гаранция за по-качествена и морална политика, то тя ще бъде по-скоро полезна за България.

Младежите са нетърпеливи тази промяна да се случи, ето защо 18% смятат, че няма достатъчно хора до 35 години в България, които активно да се занимават с политика, а още 50% споделят, че бройката на тези политици по-скоро е недостатъчна. 20 на сто считат, че по-скоро има достатъчно млади политици в страната, а едва 12 на сто са на мнение, че политиките до 35 години са напълно достатъчни.

Смятате ли, че в България има достатъчно млади хора до 35 години, които участват в политиката ?

Негативният опит, който младите хора у нас са придобили с политическите отношения в България в периода на преход към демокрация е породил от тях чувство

на съмнение към всичко случващо се. Разбира се, това чувство има своите дълбоки основания. Поради този факт, искахме да разберем, как мислят те за съмненията, които се тиражираха в обществото около протестите и това че са манипулирани, и дори платени от кръгове в страната с политически и икономически интереси.

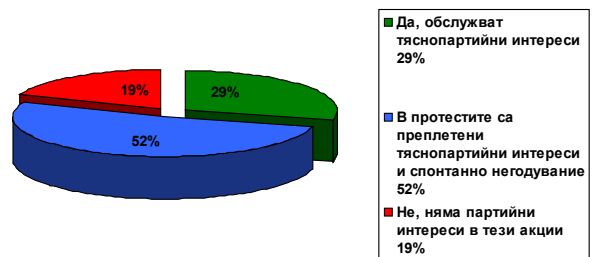
На въпросът, дали протестите през 2013 година са платени, а от там и дирижирани от определени среди с влияние в обществото, 43% отговарят, че това е точно така, 28 на сто са на мнение, че те са напълно чисти и никой не ги дирижира и не плаща за тях, а 29% не могат да преценят и заявяват в дълбочинните интервюта, че са объркани – от една страна искат да вярват в лидерите на тези протести, от друга страна имат определени съмнения в тях, ето защо не са сигурни и не се ангажират с конкретен отговор и са без мнение по въпроса.

Когато обаче попитахме младите малко по-конкретен въпрос, който не засяга пряко дирижиране на протестите и финансово стимулиране на протестиращи, а дали тези прояви обслужват тяснопартийни интереси, процентите се промениха в полза на недоверието към случващото се. От дълбочинните интервюта стана ясно, че почти 100% от младежите, смятат за оправдани и правилни протестите, които се състояха през 2013 година, с оглед на политиката, която демонстрират партиите във властта. Младите обаче се съмняват, че наред със спонтанния протест, има и сериозно политическо инженерство вътре сред протестиращите, което се прави от определени партийни централи с цел извличане на политически дивиденди от случващото се.

29% са на мнение, че протестите обслужват тяснопартийни интереси. 52%

смятат, че в протестните действия са преплетени тяснопартийни интереси и спонтанно негодувание. А 19 на сто от тях са на мнение, че в тези граждански акции няма партийни интереси, а са спонтанен отговор на безобразията във властта.

Смятате ли, че протестите обслужват тяснопартийни интереси ?

2.4. Възприемане на съществуващата политическа система в страната и идеите на младите за нейната промяна

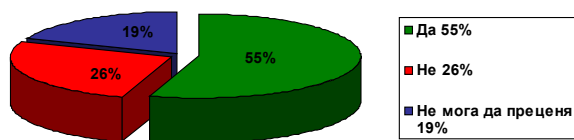
Младите хора в България не възприемат съществуващата система на политически отношения и упражняването на властта като нормални. Почти всички изследвани младежи споделят, че са нужни важни корекции в политическата система на страната. Една от тези реформи, които трябва да бъдат извършени според младите е да има ефективни механизми за граждански контрол върху властта. За да разберем какво е отношението на младите към такъв тип механизми ние зададохме серия от въпроси, които засягат потенциални нововъведения в системата.

В България съществува обективно мнение, че парламентарното представителство, но не в юридическия смисъл, а в чисто статистическия е нелегитимно. Това е така, защото българските народни пред-

ставители са представители на тази част на населението, която е участвала на избори и е гласувала за една или друга партия. В повечето от случаите, обаче около половината от населението не е отишло да гласува на парламентарни избори, а понякога дори повече. Тези хора не намират в лицето на политическите партии, които участват на изборите своите представители във властта. Това ги кара да отказват да упражнят своя вот. Това обаче увеличава тежестта на основните политически партии в страната и съставът на парламента постоянно остава един и същ с различно съотношение на силите в него на тези партии. Въсщност твърдите ядра на партиите са определящи на всички парламентарни избори. Периферният вот само затвърждава позициите на тези партии, но не ги променя, освен че в различни периоди намалява или увеличава парламентарната им тежест. Битува мнение в обществото, което не е лишено от основания, че ако в България се въведе задължително гласуване по време на избори, то ако не коренна, ще доведе до съществена промяна в това отношение, защото във вота ще се включат още около 40-50% българи, които постоянно не гласуват на избори, а това би могло да промени конюнктурата в парламента и да даде шанс и на по-малки партии да влязат в него.

Попитяхме младите за отношението им към задължителното гласуване. 55% от тях заявяват, че в България трябва да бъде въведен задължителен вот, 26 на сто смятат, че тази практика не трябва да се въвежда, а 19% не могат да преценят дали е целесъобразно.

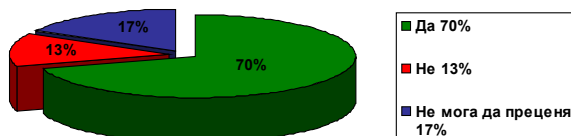
Трябва ли в България да се въведе задължително гласуване на избори ?

Важен мотив, който доловихме по време на дълбочинните интервюта за това повече от половината млади хора да искат въвеждане на задължително гласуване е, че това ще доведе до важна промяна в старанието на големите партии да привличат много по-голям електорат в стремежа си да запазят тежестта си в парламента. Според младите това ще е от полза на страната и ще застави тези партии да злоупотребяват по-малко с властта.

Друг механизъм за контрол върху политиците, който се лансира по-усилено от една година насам от различни организации е въвеждане чрез законодателна промяна на възможност за отзоваване депутати, кметове и общински съветници по време на техния мандат. Попитяхме младите хора какво мислят за една такава възможност в ръцете на гражданите. Според цели 70% от тях в България трябва да се въведе механизъм за отзоваване на представителите на народа във властта. Само 13% считат, че това няма да бъде добра практика и не са съгласни с въвеждането ѝ, а 17% се колебаят и не могат да преценят.

**Трябва ли в България да се въведе
механизъм за отзоваване на депутати,
кметове и общински съветници ?**

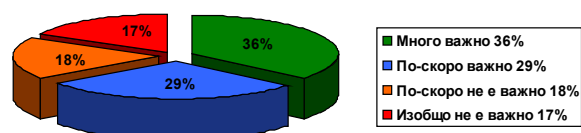
Електронното гласуване е модерна форма за упражняване на вот по време на избори от гласоподавателите. В България въпреки, че отдавна се говори за ползите от неговото въвеждане, възможността за неговото действително въвеждане на този етап изглежда твърде малко вероятна. България по принцип значително изостава в сравнение с мнозинството от страните членки на Европейския съюз по отношение на електронните услуги на гражданите. Нещо повече – опитите за стартиране на ефективно работещо правителство досега претърпяха пълен крах. Главната причина затова са съмнения за корупция и неефективно разходване на средства в тази област. Това поставя страната на дъното в Европейския съюз по предоставяне на електронни услуги, което затруднява гражданите и блокира процеса за справяне с корупцията на всички административни нива в държавата и общините, в здравеопазването, в образованието и други сфери.

Попитахме младежите, колко е важно според тях да се въведе електронно гласуване в България. 65% от младите смятат, че това трябва да бъде сериозен приоритет на държавата, като 36 на сто отговарят, че това е много важно, а 29 на сто го определят като важна придобивка за българската политическа система. 18% смятат, че по-скоро въвеждането му не е важно, а 17%

заявяват, че въвеждането на електронно гласуване изобщо не е важно за страната.

Повечето млади хора искат да има възможност и за електронен вот по време на избори, като най-основният им мотив за това е че това е модерен и лесен начин за гласуване. Те смятат още, че така ще се вдигне значително избирателната активност предимно сред младите хора, които ежедневно са в интернет. Според тях това ще създаде и интерес у младите да следят по-задълбочено и предизборните кампании на политическите партии. На втори план, но не по-важност, според младите, електронното гласуване ще доведе до намаляване на манипулациите по време на избори. Но за тях най-важното остава улеснението за гласуване.

**Колко е важно за вас да се въведе
електронно гласуване на изборите
в България ?**

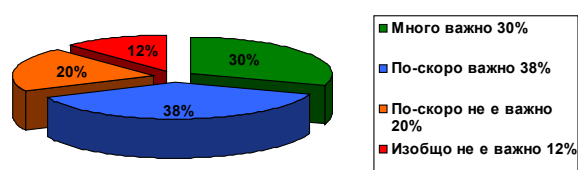

Изследвахме мнението на младите хора и за друга важна практика, характерна за демократичните общества, като референдумите. Според 30 на сто от тях честото провеждане на референдуми в страната е много важно, а 38% го определят като по-скоро важно. Сборът от тези проценти е 68%. Това са младежите у нас за които допитването до народа по ключови за обществото ни въпроси и решения е важно и трябва да се прави от властта. 20% от младите смятат, че референдумите по-скоро не са важни, а 12% са на мнение, че те изобщо не са важни.

Според мнозинството от младежите, които подкрепят идеята за чести референдуми, голямото предимство от допитването до народа е, че така се създава консенсус в обществото върху ключови въпроси, които трябва да бъдат решени. Освен това, спорд тях това носи голяма легитимност на решенията, които се взимат от властта, независимо от това коя партия я упражнява в момента. Повечето млади хора у нас определят референдумите като важни и заради това, че те предизвикват голям обществен дебат по въпросите, които трябва да бъдат решени, а това увеличава значително вероятността да се намерят правилните решения. Освен всичко, младежите смятат, че референдумите са и гаранция, че обществото може по-ясно да разграничи интересите, които политиките защитават, избягва се до голяма степен задкулисието и мотивите за едно или друго предложение в политиката излизат на светло.

Повечето млади хора смятат, че обществото ни трябва да насърчава повече форми на пряка демокрация, защото хората вече в информационната ера в която живеят могат да правят информиран и качествен избор.

Колко е важно според вас в България да се провеждат чести референдуми по различни важни въпроси за обществото ?

2.5. Вярa в основните институции

Предполагаме, преди да започнем това изследване, че доверието на младежите в основните институции в страната е ниско. Това бе потвърдено и от самите тях. Всички споделят, че няма българска институция, която напълно да се ползва с тяхното доверие и нейната работа да отговаря на техните представи за качество и липса на лоши практики. Ето защо предварително избрахме 7 основни институции в страната и вместо да попитаме младите за доверието им във всяка една поотделно, ги накарахме да поставят оценки от 1 до 7, като поставянето на оценка на всяка една институция бе задължително и оценките не трябваше да се повтарят. Така, въпреки принципната липса на доверие от страна на младежите към българските институции, успяхме да разберем сред тези избрани институции към кои младежите имат по-голямо доверие в сравнение с другите в списъка и към кои имат по-малко или никакво доверие.

Ето и резултатите, те са интересни и показателни за манението на младите:

Институция	Парламент	Правителство	Президент	Съд	Прокуратура	Следствие	Полиция
Оценка (1 - най-висока; 7 – най-ниска)							
1	18%	15%	21%	14%	8%	8%	16%
2	13%	17%	11%	19%	10%	16%	14%
3	9%	14%	22%	10%	25%	19%	1%
4	7%	8%	7%	27%	13%	20%	18%
5	8%	9%	16%	15%	27%	12%	13%
6	15%	22%	11%	11%	10%	18%	13%
7	30%	15%	12%	4%	7%	7%	25%

Първото нещо, което прави впечатление при анализа на тези данни е, че мнението на младите по остта доверие-недоверие към трите най-важни институции – парламент, правителство и президент е сериозно поляризирано. Приблизително едната половина от тях дават умерени или крайни положителни оценки (1, 2, 3) за тези три институции, а другата половина от тях дават умерени или крайни отрицателни оценки (5,6,7). Средната оценка (4) е най-малко посочвана от младите при оценка на тези институции и нейния дял е почти незначителен като цяло. Дори граничните на средната оценка (4), каквито са 3 и 5, техният процент в отговорите на младежите също не е висок. Опитаме се да разберем в дълбочинните интервюта и с анализ на останалите отговори в анкетата от къде идва тази поляризираност на мненията на младите при оценката им за тези три институции. Оказа се, че това, което най-силно влияе и предизвиква тази поляризираност са политическите пристрастия на младежите. Най-важният фактор при оценяването на институциите на парламента, правителството и президента е това под чий контрол в момента е съответната институция. Т.е. представителите на коя политическа сила преобладават в тази институция. Тези изводи бяха потвърдени от факта, че младежите с леви политически убеждения са по-склонни да дават положителна оценка на парламента и прави-

телството, които в момента се доминират от БСП и ниска оценка на президента, който е излъчен от ГЕРБ. Обратното също е валидно – младите, които се определят като десни в болшинството са дали високи оценки на президента като институция и ниски на парламента и правителството.

Оттук може да се направи извода, че резултатите по отношение на доверието към тези институции при друга политическа конюнктура в страната биха били различни. Друг важен и в известна степен генерален извод, който може да бъде направен е, че изразеното доверие или недоверие към някоя от тези институции не е на база обективна оценка на работата им, а по-скоро на това под чий контрол са. Второто до голяма степен изкривява резултата на първото и реално обективна оценка на работата на тези институции на база мнението на младите за тях трудно може да бъде изградена. Тъй като младите хора у нас са извадка от цялото общество, подобен резултат и извод може да се предположи за обществото ни като цяло.

По друг начин стоят нещата по отношение на оценката свързана с доверие/недоверие към другите институции попаднали в това изследване – съд, прокуратура, следствие и полиция. Тук резултатите са много по-различни. Няма поляризираност в мнението на младите хора, по

отношение на тези институции. По отношение на доверието на младите към тях преобладава делът на средните и умерени оценки (3,4,5). Това показва, че младежите нито имат някакво сериозно доверие, нито сериозно недоверие към тези институции. По скоро младите хора се колебаят в доверието си към тях и предпочитат да дават средни оценки, когато са поставени пред избора да ги сравняват с други институции.

До голяма степен обективността на този резултат е висока за разлика от обективността в оценката на младите по отношение на парламента, правителството и президента. Това е така, защото в институциите като съд, прокуратура, следствие и полиция е размит фактора "партиен контрол". Представителите на тези институции не се избират пряко от народа и трудно може да се заклейми съставът им като хора на тази или онази партия. Това води и до минимизиране на този фактор при оценяване на тези институции с оглед на доверието към тях. Тук по-скоро може да се каже, че въпросните институции са оценени най-вече в зависимост от резултатите от тяхната работа. За съжаление преобладаващата средна оценка при доверието на младите към тях, съпоставени и с другите три институции, не е добър показател за тяхната работа. Тази оценка е по-скоро неутрална.

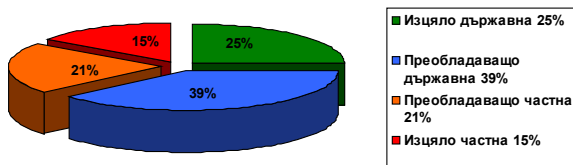
2.6. Социално-икономически ценности на младото поколение

Отношението към собствеността в ключови сектори на икономиката е един от основните индикатор за същностните идеологически характеристики на хората. Ето защо в тази насока насочихме изследователските си усилия, целта на които

е да проучим ценностите на младите по оста ляво-дясно. Избрахме да изследваме мнението за собствеността над естествените монополи, енергетиката, образованието, здравеопазване, управление на инфраструктурата, държавната администрация. Корелацията с идеологическите ценности на младите е много интересна. Това ни даде възможност да съпоставим техните първоначални декларации за идеологическата и политическата им привързаност и отношението им към собствеността в икономиката на ключови сектори и дали има разминаване между декларираната идеология, която изповядват и действителните им ценности по отношение на икономиката. Натъкнахме се на някои парадокси, за които ще стане дума по-нататък в анализа.

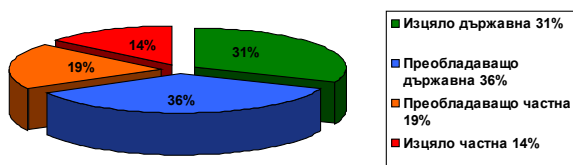
Запитахме младите, каква трябва да бъде собствеността в сектор като здравеопазването. Според 25% от младежите, здравната система в България трябва да бъде изцяло държавна. Други 39% смятат, че тя трябва да бъде с преобладаващо държавна собственост. Или общо 64 на сто са на мнение, че държавата трябва да има основна роля като собственик в сектор здравеопазване. Останалата част от изследваните младежи смятат, че здравеопазването трябва да бъде частен сектор, като от тях 21% считат, че здравната система трябва да бъде с преобладаващо частна собственост, а 15% са за изцяло частно здравеопазване.

Каква трябва да бъде системата на здравеопазване в България ?

Същият въпрос зададохме към младите и по отношение на друг ключов сектор на икономиката – образованието. Резултатите са още по-категорични в полза на държавата. Според 31 на сто от изследваните младежи образованието в България трябва да бъде изцяло държавна собственост, а 36% заявяват, че собствеността в тази сфера трябва да бъде преобладаващо държавна. Или общият процент в подкрепа на това държавата да има основна роля в сектор образование е 67%. Тези, които смятат, че образователната система в страната е необходимо да бъде предимно частна са 19%, а онези младежи, които са за изцяло частно образование са 14 на сто.

Каква трябва да бъде системата на образование в България ?

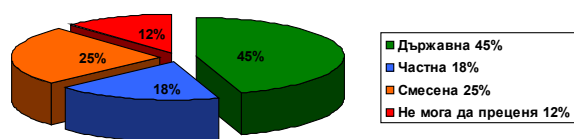
Ролята на държавата като собственик е защитена с най-висока категоричност от младите, когато става дума за т. нар. естествени монополи – електроразпределителните дружества, градските топлофикационни дружества, центра-

лите за производство на електроенергия, железопътният транспорт, пътната и железопътната инфраструктура и пр. На въпросът – чия собственост трябва да бъдат тези монополи в страната, 45% от младите заявяват, че тяхната собственост трябва да бъде изцяло държавна. 18 на сто са на мнение, че собствеността върху естествените монополи трябва да бъде частна, а други 25% от младежите смятат, че тя трябва да бъде смесена, под формата на дружества с държавен и частен капитал. 12% от младите пък не могат да преценят каква трябва да е собствеността върху “естествените” монополи.

Прави впечатление, че цели 70% от младите не допускат, че държавата трябва да се оттегли като собственик. От тях 45% са на мнение, че държавата трябва да бъде стопроцентов собственик на капитала в тези дружества. Интересно беше да изследваме как си представят разпределението на собствеността в “естествените” монополи, тези 25 на сто от младежите, които заявиха в анкетното проучване, че са за смесена собственост в тези предприятия. Въпреки, че допускат възможността и считат, че е най-добре, капиталът в тези дружества да бъде смесен (държавно-частен), близо 90% конкретно от тези младежи, смятат, че държавата трябва да държи контролният пакет от акциите в тях (над 51%). Малко под 10% смятат, че капиталът в подобни дружества трябва да е разпределен по-равно между частната и държавната собственост. Около 1-2% заявяват, че в контролният пакет акции трябва да бъде в частни ръце, а държавата просто да има участие с определен процент в управлението им, за да гарантира социалния характер на политиката на тези предприятия, особено при ценообразуването на услугите. Тези мла-

дежи, които смятат, че частният капитал трябва да има по-голямо дялово участие в капитала на тези дружества от смесен тип, изтъкват още един аргумент в полза на подобно капиталово разпределение. Според тях, това ще стимулира частният капитал за повече инвестиции, когато притежава контролният пакет от акциите, а в същото време държавата ще може да влияе директно върху управлението на тези дружества.

Чия собственост трябва да са естествените монополи в България, като Електроразпределителните дружества, Топлофикациите, Електроцентралите, БДЖ, железопътната инфраструктура и др. ?

Попитаме младежите и за нещо много специфично, което е характерно за развитите западни страни, но в България никога не е било прилагано по отношение на пътната инфраструктура – въвеждането на така наречените тол такси за пътуване по магистралите. В много страни от Европа е характерно на входовете на всяка магистрала да има пропускателен режим и след заплащане на определена такса на специално изградени пунктове, превозните средства могат да се движат по магистралите.

Това отново е свързано с визията за стопанисването на ключовите сектори в икономиката, които се явяват “естестве-

ни” монополи, каквито са пътищата в една страна. То е част от дебата, кой е по-добър стопанин на такива обекти и предприятия – държавата или частния капитал, както и част от дебата, кой от двата избора е по-добър за обществото от гледна точка на социалните и икономическите ползи за него. Такива въпроси са части и от дебата между левицата и десницата.

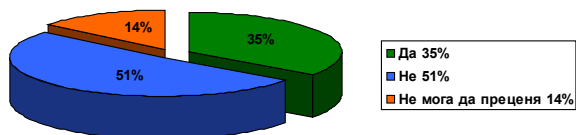
На въпросът “Трябва ли да се въведе такса за пътуване по магистралите, по примера на много европейски страни, с цел по-доброто им поддържане?”, 51% от младежите не са съгласни с въвеждането на такава такса, 35 на сто отговарят, че трябва да бъде въведена, а 14 на сто не могат да преценят.

Като основна причина, която изтъкват тези, които не искат такава такса е, че в България за пътната инфраструктура се плащат достатъчно много налози (винетна система, данък върху автомобилите, процент от акциза върху горивата), а ефекта от това е минимален и не вярват, че въвеждането на магистрална тол такса ще подобри състоянието на пътищата. Друга основна причина за отричането на този метод е, че по този начин вместо парите да влизат като печалба в държавната хазна, те ще отиват в “джоба на частни компании”.

35-те процента от младите, които искат въвеждане на такса за преминаване по магистралите пък са на мнение, че това ще подобри състоянието на магистралите и те биха се управлявали по-добре от частни компании. Те са на мнение, че ако бъде въведена подобна магистрална такса е необходимо да отпаднат други налози свързани с това, като винетната система, която задължава водачите на превозни средства, които излизат извън населени-

те места и ползват републиканската пътна мрежа да плащат за това чрез еднократна седмична, месечна или годишна такса. Това обаче създава друг проблем, за който тези млади хора нямат отговор, а именно как ще се поддържат второкласните и третокласни пътища, които не са част от магистралната инфраструктура.

Трябва ли да се въведе такса за пътуване по магистралите, по примера на много европейски страни, с цел по-доброто им поддържане ?

Чрез дълбочинните интервюта, които проведохме искахме да разберем основните причини, по-голямата част от младежите да искат "естествените" монополи, системите на здравеопазването, образованието, инфраструктурата да бъдат под контрола на държавата. Обобщихме техните отговори главно в две насоки.

Първата причина, поради която повечето млади хора искат държавата да остане собственик върху тези сектори на икономиката е защото се страхуват от факта, че ако останат в затруднено финансово положение могат да останат без образование или здравеопазване например, а това се дефинира с общото определение като страх за бъдещето и живота като цяло. Повечето млади заявяват, че предпочитат дори по-ниско качество на предлаганите услуги в сфера като здравеопазването, отколкото ако изпаднат в затруднено положение и със здравословен проблем да не могат да получат достъп до лечение. Ето защо те

отхвърлят възможността държавата да се оттегли от такъв сектор и той да бъде оставен на частния капитал. Много от тези младежи дават пример със здравната система в САЩ, която считат за "антисоциална и античужденска". Те не могат да си представят, че в трудното социално положение, в каквото са българите, хората няма да могат да получат най-належащата медицинска помощ, ако имат проблем със здравните си осигуровки. Тези младежи, считат, че в момента дори Конституцията на страната се нарушава, защото много хора, които имат нужда от животоспасяваща медицинска интервенция, не могат да я получат, поради невъзможността да си платят за нея. За тях не е нормално да има толкова много хора, които разчитат на благотворителни кампании и лечение в чужбина.

Образованието е друга сфера за която повечето младежи считат, че трябва да е достъпна за всички. Ако собствеността върху основните учебни заведения не остане държавна и ако държавата не субсидира обучението на хората, които искат да учат, то тогава според тях образование ще могат да получат само децата на богатите, а бедните ще бъдат поставени в изолация и трайна нищета.

Повечето от младите, които са за повече държава в изредените сектори на икономиката, смятат че дори икономическото положение в страната да се подобри и да достигне до средните за ЕС нива, сфери като образование, здравеопазване, предприятия от стратегическо значение за страната, трябва да останат в ръцете на държавата, защото според тях това засяга националната сигурност и просперитета на България.

Има един парадокс, който ни дава основание да смятаме, че има разминаване

в декларираните идеологически ценности и политическата подкрепа на някои млади хора у нас с техните действителни ценности, когато стане въпрос за разпределение на собствеността в икономиката на страната и то в ключовите нейни сектори. 24 на сто от младежите заявяват, че причисляват собствените си политически възгледи към лявата част на идеологическия сектор. Същевременно 70 на сто от всички искат държавата да има определяща роля в ключови сфери от българската икономика. Това означава, че и голяма част от самоопределящите се като десни младежи също считат, че държавата трябва да има силна роля, нещо което е по-скоро характерно за левицата, отколкото за десницата. Т.е. тези младежи от една страна са за дясно ориентирана политика, но от друга имат реално леви ценности по отношение на важен аспект от спетъра ляво-дясно, какъвто е разпределението на собствеността в икономиката.

Зададохме и малко страничен от темата въпрос, засягащ държавната администрация. Или по-точно въпросът за нейната численост. Той е свързан по косвен начин с въпроса за държавата като стопанин. Според половината младежи (50%), държавната и общинската администрация трябва да бъде значително намалена. 24 на сто не са на това мнение и считат, че това не е необходимо да се случва, а 26% са объркани в мнението си и заявяват, че не могат да преценят.

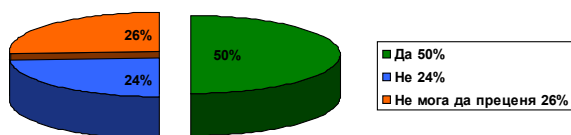
В дълбочинните интервюта засегнахме този въпрос с младежите. Най-често, младите хора изявяват желание държавните дела да се управляват по начин, по който се управляват фирмите, т.е. с минималните възможни средства и персонал да се постигат максимални управленски ефекти.

Особено убедено това заявяват младежите, които смятат, че администрацията на държавно и общинско равнище трябва да бъде значително намалена. Според тях в администрацията трябва да се наемат добри експерти с висока ефективност в работата им, по-млако на брой, но за сметка на това много по-високо платени. Младите хора считат, че така, освен нарастване на ефективността от управлението, ще се намалят корупционните практики и грешните управленски решения. Другите младежи, които смятат, че администрацията не е нужно да бъде намалявана, също изразяват недоволство от сегашната работа на българската администрация на централно и местно ниво. Според тях, трябва да се проведе мащабна административна реформа, която да предизвика промяна към по-голяма ефективност и прозрачност и намаляване на лошите практики при административните служители. Те не приемат тезата, че чистото намаляване на броя на персонала ще доведе до по-добри резултати в работата на администрацията, напротив те смятат, че това би влошило работата ѝ. Едно от основните искания на тези младежи е да се засили контролът върху административните служители и управленските процеси. Според тях този контрол трябва да бъде двустранен – от една страна отвътре, т.е. от правителството или общината, и от друга страна от гражданите чрез ефективни механизми за граждански контрол.

Според младежите подобряването на работата на администрацията е в основата на доброто стопанисване на дружества-естествени монополи и сектори като образование и здравеопазване. Това е и основният аргумент срещу широко застъпваното мнение в либералната политическа и икономическа теория, че държавата

не може да бъде по-добър стопанин от частния капитал. Според повечето младежи тази теория няма да има основания, ако администрацията на една държава или община работи ефективно и е стимулирана за да си върши добре задълженията, това, според тях важи и за управленските бордове на държавните и общинските предприятия.

Трябва ли държавната и общинска администрация да бъде намалена значително ?

2.7. Какви трябва да бъдат основните приоритети пред държавната политика, според оценката на младите по степен на важност

Поинтересувахме се от това какво трябва да представлява държавната политика през погледа на младите българи. Определихме десет основни приоритета, които управлението може да следва. Поискахме от младите да степенуват по-важност, според тяхното мнение, тези приоритети. Те трябваше да поставят оценки от 1 до 10 на всеки един от тях, 1 е най-висока, 10 е най-ниска оценка. На всеки приоритет трябваше да поставят различна оценка от 1 до 10, без да повтарят оценките си. Ето и резултатите:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Справедливи данъци	10%	18%	9%	12%	10%	9%	7%	8%	8%	9%
Високи доходи	10%	8%	15%	12%	9%	11%	8%	10%	6%	11%
Достъпно образование за всички	20%	17%	12%	11%	13%	9%	6%	5%	7%	0%
Достъпно здравеопазване за всички	22%	19%	11%	21%	7%	6%	6%	6%	4%	0%
Развитие на бизнеса	12%	7%	15%	9%	8%	7%	19%	9%	6%	8%
Развитие на културата	4%	5%	7%	8%	12%	22%	7%	16%	12%	7%
Чиста природа	8%	8%	6%	11%	15%	13%	14%	9%	13%	3%
Социални помощи за бедните хора	4%	5%	13%	7%	7%	9%	11%	16%	12%	16%
Стимулиране на раждаемостта, чрез повече помощи за младите семейства	6%	7%	7%	5%	14%	6%	13%	13%	16%	13%
Развитие на електронните услуги	4%	6%	5%	4%	5%	8%	9%	8%	16%	35%

При интервютата с младежите стана ясно, че за всички тях и десетте приоритета са важни за обществото. Нашата цел беше именно такава, да поставим младите в ситуация, при която трябва да избират кои приоритети са по-важни от всички важни. Анализът на тези резултати показва, че за младите, най-важните приоритети, които управлението на държавата трябва да следва са: "достъпно здравеопазване за всички", "достъпно об-

разование за всички", "справедливи данъци", "развитие на бизнеса". Процентът на високите оценки за тези приоритети е най-голям. Равномерно разпределение на високи, средни и ниски оценки получава приоритетът "високи доходи". Процентният дял на средните оценки преобладава за приоритет "Чиста природа". Най-високият дял ниските оценки като процентно изражение спрямо високите и средните оценки, младите са определили

за приоритетите: “развитие на културата”, “сациални помощи за бедните хора”, “стимулиране на раждаемостта, чрез повече помощи за младите семейства”, “развитие на електронните услуги”.

Интересен факт е, че приоритетът “развитие на електронните услуги” е оценен с най-ниските оценки, същевременно общо 65% от младежите определят въвеждането на електронно гласуване в България като важно или по-скоро важно. Разминаването тук се дължи на факта, че младите хора смятат, че държавата трябва да реализира първо по-съществени приоритети, които за тях са по-належащи. В дълбочинните интервюта те споделят, че електронните услуги са изключително важен приоритет, но държавата първо трябва да осигури качествено здравеопазване и образование за всички; да проведе политика, която да стимулира по-високи доходи в страната; да въведе система, която да гарантира справедливи данъци; да стимулира развитието на бизнеса. Най-добре според повечето изследвани младежи е държавното управление да се заеме, ако не със всички описани приоритети едновременно, то поне с повечето. Това за тях е идеалният вариант. Младежите, обаче са скептици, че това е възможно да се случи, ето защо тяхната препоръка към управляващите в страната е да започнат постепенно, според степента на важност, определена от обществените нагласи да започнат да реализират един по един тези важни приоритети.

2.8. Източниците на информация на младите българи за събитията по света и у нас

Изследвахме и източниците на информация, които днешните млади хора използ-

ват за да са осведомени за събитията в страната и по света. Установихме кои са медийните канали, които младежите използват често и тези от които се информират рядко. Накарахме респондентите ни да подредят в градация от 1 до 4 медийните канали, които използват, като поставят оценка 1 на най-често използваната медия, а съответно оценка 4 на най-слабо използваната медия от тях. В изследването включихме четирите основни източници на информация в съвременния свят – Телевизия, Радио, Печат и Интернет.

Не бяхме изненадани от резултатите, които получихме. Най-важният и използван медиен канал за младите е Интернет, който далеч изпреварва другите средства за информация, когато става дума за българските младежи. Интернет е получил най-много от най-високата оценка (1) на младежите за честота на използване. 69% от тях са дали най-висока оценка за степен на използване на Интернет. С оценка 2, която също е много висока, Интернет е оценен от 23% от младите. Едва 8% от тях дадоха ниската оценка 3 за Интернет, а най-ниската оценка 4 не е била посочена от нито един младеж.

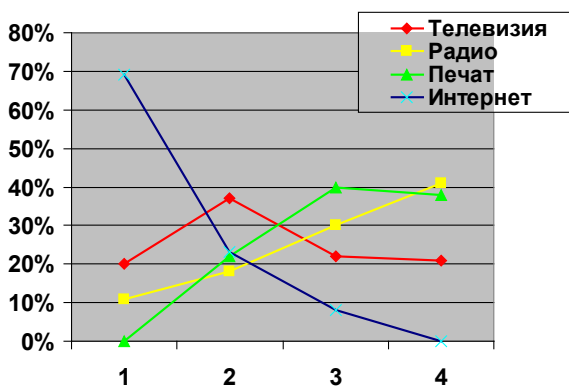
Вторият по важност и степен на използване медиен канал за младите е телевизията. 20 на сто от младите и поставят оценка 1 за най-висока степен на използване, 37% са я оценили с оценка 2, 22% с оценка 3 и 21% с оценка 4.

На трето място по степен на използване от младите се нарежда радиото, което вече изпреварва печата като предпочитана от младите медия. Радиото е оценено с най-високата оценка (1) от 11% от младите, с оценка 2 от 18%, с оценка 3 от 30% и с оценка 4 от 41%.

Макар и с много малко печатът като източник на информация използван от младите изостава от радиото и е далеч назад от другите две медии – телевизията и Интернет. Това е най-непредпочитаната медия от младежите като източник на информация. Нито един младеж не е поставил оценка 1 с която да потвърди, че печатът за него е най-използвания медиен канал, 22% поставиха оценка 2 за степен на използване на печатните издания, 40% от младежите поставиха оценка 3 на тези медии, а 38% поставиха най-ниската оценка 4 за печата.

Подредете изброените медии, според честотата, по която ги използвате, за да се информирате за събитията в страната и по света? (подрете ги в градация от 1 до 4, като на най-често използваната медия поставите 1, а на най-малко – 4)

Медии / Степен на използване	1	2	3	4
Телевизия	20%	37%	22%	21%
Радио	11%	18%	30%	41%
Печат	0%	22%	40%	38%
Интернет	69%	23%	8%	0%

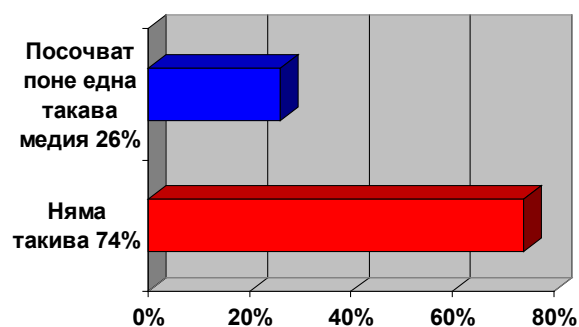
Тъй като напоследък е модерно да се говори за "граждански медии". С това понятие обикновено се дефинират интернет

страници, които се списват на доброволен принцип по инициатива на авторите им, които имат голямо обществено влияние и другите интернет потребители ги използват като източник на информации, коментари и анализи. Те в повечето случаи не се списват от професионални журналисти и нямат комерсиална цел.

Попитахме младежите дали могат да посочат поне една такава медия. 26 на сто от тях дават пример с поне една "гражданска" медия. Най-често това са лични блогове или сайтове, които обединяват няколко автора, които ги поддържат. Често тези младежи посочват като "граждански медии" и някои интернет издания, които със сигурност се списват от професионални журналисти, имат изградени редакционни офиси и търсят комерсиална изгода от съществуването си, но имат имиджа да изразяват граждански позиции и се списват в малко по свободен, разговорен стил.

74% от младите обаче са на мнение, че такъв тип медии в България няма и не могат да посочат нито един пример в това отношение.

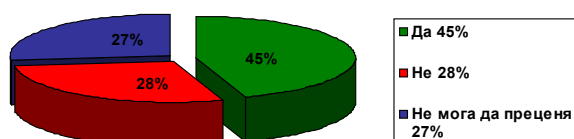
Дайте примери за "граждански медии", които познавате? /сайтове, печат и електронни медии, които се правят от граждани, а не от професионални журналистически екипи/

2.9. Склонност към емиграция

Младите българи не са доволни от обществената, икономическата и социалната действителност в България. Това недоволство е причина за много от тях да мислят как да се реализират в чужбина, за да получат по-добър шанс в живота, какъвто в собствената си страна смятат, че трудно получават. Попитахме ги дали биха емигрирали в друга държава, ако имат добра възможност за работа и живот там. 45 на сто от тях споделят, че биха емигрирали при това условие. 28% обаче или почти всеки трети категорично заявява, че дори и при добра възможност за реализация в чужбина не би напуснал България. В дълбочинните интервюта зададохме въпроса защо са категорични в това свое мнение, въпреки че не харесват случващото се през последните две десетилетия в страната и ниския стандарт на живот тук. Основните причини за този свой избор, които те споделят са: любов към родината, роднините и приятелите, надеждата, че нещата могат да се подобрят и може би най-важното – желанието те да бъдат активни участници в промяната към по-добро. 27% от младежите се колебаят, дали биха емигрирали, което прави една голяма част от тях потенциални емигранти, ако получат добър шанс за реализация в чужбина.

**Бихте ли емигрирали, ако имате
добра възможност за работа
и живот в чужбина ?**

3. ИЗВОДИ ЗА СЪСТОЯНИЕТО НА МЛАДЕЖКИТЕ ЦЕННОСТИ В БЪЛГАРИЯ КЪМ 2013 ГОДИНА

- Тревожен процент от младите не симпатизират на нито една политическа сила в България (42%) и повечето изразяват открито отвращение от политиката и декларират, че са аполитични. При останалите 58%, които декларират политически пристрастия към определена партия в страната, недоволството от работата на тези организации е много голямо и не отговаря на ценностите, които са записали в програмните си документи, смятат младежите. От тези позиции на младите може да бъде направен изводът, че партиите у нас са със силно отслабено доверие сред тази обществена група, независимо дали младите изразяват аполитичност или са привърженици на някоя партия.
- У нас повечето млади хора като убеждения се причисляват към десният идеологически сектор. Дълбочинните интервюта, които проведохме показаха, че близо 70 на сто от младежите причисляват себе си по-скоро в дясно от центъра, като от тях 8% са с крайно десни убеждения, 34% симпатизират на консервативната и умерената десница, а 26% се определят като центристи. Причисляваме повечето младежи с центристски възгледи като десни, защото при дълбочинните интервюта близо 75% от тях заявяват, че са по-скоро дясноцентристи, а около 25% имат наклонност към лявоцентризма. От изследваните млади 24% заявяват, че имат леви политически убеждения. 8% се определят като крайно леви. Привържениците на крайните доктрини у нас са 16%, което означава, че всеки шести младеж залита в крайни убеждения.

- Синхронът между политиката, която партиите провеждат и идеологията, която декларираат, че защитават, в очите на младежите изглежда много съмнителен. 95 на сто твърдят това, като от тях 51% заявяват, че партиите *по-скоро* не отговарят на идеологическия си профил за който претендират, а 44% смятат, че политическите организации в България *изобщо* не отговарят на идеологията, която застъпват. Само 5% от респондентите в това изследване смятат, че *по-скоро* политиката на българските партии съвпада с идеологията им. А нито един от младежите не е на мнение, че която и да е партия в България отговаря *напълно* на идеологията си.

Изводът е, че партиите не успяват да покрият с политическите си действия идеологическия профил, към който принадлежат като цяло. В България е очевидно, че в повечето случаи политиката, която провеждат партиите е съобразена с конюнктурата и временните политически ползи, които могат да се извлекат, отколкото от трайни идеологически ценности.

- Сред младежите по-скоро цари обезверение, че в България може да се появи нова политическа сила, която да не е обвързана със сегашния “политически и олигархичен модел” в страната. 45 на сто са на мнение, че това е невъзможно, 32% не са сигурни, а само 23% вярват, че това би могло да се случи. Това означава, че младите хора смятат, че е почти невъзможно да се разчупи създадената конюнктура в България. Зависимостта от тези хора, които държат властта и капитала в момента в страната изглежда почти невероятна да се избегне. Очевидният извод, който се налага е, че българии-

те не могат да си “поръчат” някакъв нов елит, който да замести досегашния, който е дискредитиран със злоупотребите си с власт, но могат да се измислят механизми, които да “дисциплинират” този елит, така че той да се съобразява със законите на държавата и да има по-голяма отговорност към народа си. Най-същественят такъв механизъм е извоюване на методи за силен граждански контрол върху властта. Напредък в искането на хората за въвеждане на такива механизми има през последните години, но все още те не са въведени, само са направени някои спорадични опити за това, като например провеждане на референдуми и допускане на гражданите до държавни институции и комисии, където се вземат решения.

- Младите хора у нас имат сравнително силна мотивация лично да се ангажират в политиката и да приложат своите идеи на практика. Те чувстват отговорност към собствената си държава и смятат, че могат лично да помогнат за това политиката ни да бъде по-професионална и с повече морал. Желание да се включат в политическа дейност не липсва у младите. 14% отговарят, че вече участват или са участвали в активната политика, 17 на сто са убедени в желанието си да участват, а 36% биха участвали, но при определени условия. 33% от младите заявяват, че по никакъв начин не биха участвали. Въпреки, че повечето младежи са много разочаровани от политическата ситуация у нас, а голяма част декларираат аполитичност, повечето от тях (67%), когато говорим за лично участие в политическия процес биха го направили.
- Обществената активност на младите може да се оцени като сравнително

добра, тъй като през “годината на протестите”, каквато беше 2013-та, участие под една или друга форма в тях са взели 57%. 43 на сто обаче изобщо не са участвали. Тъй като гражданската активност по време на такива прояви е съществен белег за развитието на гражданското общество, може да се каже, че България има напредък в това отношение, особено що се отнася до младите. Разбира се има какво още да се желае, тъй като 43% изобщо не са проявили активност, а за останалите 57% при общия въпрос дали поне веднъж са участвали в протестите резултатът е добър, но при дълбочинните интервюта, когато по-подробно анализирахме с тях този въпрос се оказа, че около половината от тях са взели участие в тези протести веднъж или два пъти, т.е. при тях не липсва желание за гражданска активност, но тя не е достатъчно трайна, което би могло да се отрази негативно върху резултатите от техните искания. Показателно за последното е, че 39% от младите не вярват, че протестите през 2013 година ще променят българската политика към по-добро, а 29 на сто не могат да прецят дали това е възможно да се случи чрез протести. Всеки трети младеж, обаче вярва в силата на протеста, като форма за корекция в политиката.

- Младите се съмняват в чистотата на най-активните хора, които участват в протестите. Според огромна част от тях (81%), протестите обслужват тяснопартийни интереси, или най-малкото в протестите са преплетени спонтанно негодувание с тяснопартиен интерес. Показателно е, че само 19% считат, че протестите през 2013 година са били напълно чисти от такива интереси.
- Много тревожен е фактът, че младите хора у нас се отнасят със сериозна

доза недоверие към своите връстници, които се занимават с политика. 64% от тях вярват, че младите хора в политиката не се почитат. Това разделя младите, които са вътре във властта и техните връстници извън нея, което е сериозен недостък, най-вече за комуникацията между тях, а от там и за това чрез младите в политиката да се защитават интересите на цялата възрастова група в обществото.

- Младите смятат, че положителна промяна в българската политика може да се осъществи като повече нови млади лица влязат в активната политика. Те са на мнение, че младите хора, които се занимават с политика у нас са малко.
- Младежите смята, че трябва да има реформи в изборната система на страната, които да гарантират повече справедливост. Един такъв механизъм, за въвеждането на който се обявяват 55% от младите е въвеждането на задължително гласуване, 19% не могат да преценят дали това е правилно и се колебаят, по-малката част – 26 на сто са на мнение, че такъв механизъм не е нужен и дори вреден. Главният проблем, който разколебава младите за въвеждане на такава мярка е, че те трудно приемат задължителните неща уредени със закон. Спорът по отношение на задължителното гласуване е, че едно право не може да се превръща в задължение и е в противоречие с демократичните права на гражданите и Конституцията на страната.
- Новото поколение в България, обаче е много добре настроено към идеята да се въведат механизми за контрол върху политиците. Много добре се приема идеята, която напоследък се лансира за въвеждане на механизъм за отзоваване на депутати, кметове и

общински съветници по време на техния мандат, по инициатива на гражданите. Младите хора по принцип много добре възприемат всякакви механизми за граждански контрол върху властта, осъзнавайки ясно, че това е основния начин за справяне със злоупотребите свързани с нея.

- Една от най-желаните промени, свързани с политиката, за която младежите много настояват е нейната модернизация. Ето защо 65 на сто от младите искат да се въведе по-бързо електронно гласуване по време на избори в България. Това е свързано и с тяхното отношение към новите технологии, едно отношение, което е много по-различно от това на по-възрастното поколение. Младите считат електронното гласуване освен като един от начините за справяне с изборните злоупотреби, но и като улеснение за тях по време на гласуване. Тяхното ежедневие е свързано с Интернет и считат, че през мрежата трябва да получават много повече услуги от страна на държавата и общините. Тази тенденция в мисленето води до извода, че не е далеч времето, когато изборите и политиката, като комуникация ще се осъществяват главно през Интернет.
- Силно е желанието на младите да се използват повече форми на "пряка демокрация" каквито са референдумите. За по-честото използване на този механизъм се обявяват 68 на сто от тях. Това говори и за още нещо – че младежите смятат, че въпроси от ключово значение за държавата или общините, трябва да се решават от всички граждани в страната, а не само от избраните политици. Самочувствието на младите, че могат да имат правилни решения по такива въпроси се поражда от фактът, че съвременните хора, особено новото

поколение се чувства достатъчно добре информирано, че да прави съзнателен и информиран избор.

- Пазарната икономика с нейните правила се приема от младите, като нещо подразбиращо се в едно демократично общество. Въпреки това за ключовите сектори мнението на младите корелира по-скоро с лявото политическо и идеологическо мислене. По-голямата част от младежите смятат, че държавата трябва да има определяща роля и да бъде собственик върху "естествените монополи" и върху сектори като здравеопазване, образование, пътна и железопътна инфраструктура и някои големи предприятия монополисти в страната, които не бяха приватизирани по време на прехода. Интересен парадокс е, че и голяма част от младежите, деклариращи десни ценности, защитават тезата, че тези сектори трябва да останат в ръцете на държавата и извън контрола на частния капитал. Повечето младежи свързват това и с националната сигурност на страната. Това особено се изтъква, когато става въпрос за пътната и железопътната инфраструктура, както и за електропреносната система. Това отношение към собствеността в ключови сектори на икономиката в България на част от младежите съвпада изцяло и с мнението на повечето представители на по-възрастното поколение, което още по-ревностно защитава позицията за повече държава в тях.
- Когато става въпрос за приоритети на държавната политика, младежите определят като важно да се решат първо въпросите свързани със социалното положение на хората, като достъп до образование, достъп до здравеопазване, по-високи доходи,

по-справедливи данъци, развитие на бизнеса, а след това и други въпроси, които те считат за не по-малко важни, като развитие на културата, чиста природа, развитие на електронните услуги. Младите са много добре ориентирани като отношение и към други социални приоритети, които държавата може да има, но считат, че когато те се правят без оглед дали това ще доведе до стимули самите хора да подобрят личния си живот, младите смятат, че трябва да останат назад в приоритетите на държавата. Ето защо приоритетите като социални помощи за бедните и стимулиране на раждаемостта чрез социални помощи получават от тях ниска оценка за степен на важност в държавната политика.

- Новото поколение българи е коренно различно от възрастното поколение у нас по отношение на източниците на информация, които позват за да се осведомяват за събитията в България и по света. Интернет като медиен канал далеч изпреварва всички други възможни източници за получаване на информация, когато става дума за младежите. Далеч назад остават другите медии като телевизия, радио и печат. Единствено телевизията държи някакво ниво на интерес на младежта към нея, но тя все повече ще губи позиции от гледна точка на традиционния си формат на излъчване и гледане през телевизионни приемници. Все повече млади хора гледат телевизия през интернет и това ще бъде обратима тенденция. Същото се отнася и за радиото. А печатните издания са на доизживяване, съдейки по отношението на младите към медиите, все повече от тях ще преминават в електронни издания.
- С оглед на всичко, важно беше в това изследваме един от най-показателните индикатори за това, доколко младите са доволни от ситуацията в страната, а именно склонността им към емиграция. За съжаление получените резултати не са никак обнадеждаващи. 45 на сто от младежите, при добра възможност за реализация в чужбина биха емигрирали, други 27% се колебаят и на този етап не могат да преценят, което означава, че и сред тях има хора склонни към емиграция. Едва 28 на сто от младежите заявяват, че при никакви обстоятелства не биха емигрирали. С оглед на това, че светът става все по-динамичен и слабите възможности на българската икономика, това в бъдеще може да създаде огромен риск за страната. Вероятно ще доведе до липса на специалисти в много сектори от икономиката и до все по-ниско ниво на услугите. Решението е в това, държавата да насочи сериозно своето внимание в развитието на бизнеса и политиката по доходите.

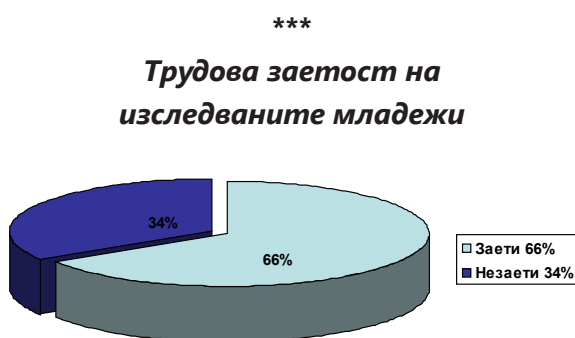
4. МЕТОДИКА И ПОДХОДИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

4.1. Цели и задачи

Целта на проучването е да изследва актуалното състояние на ценностите, които споделят младите хора по отношение на най-важните обществено-политически, социални и икономически въпроси на страната; какви приоритети виждат, като важни за страната; какво е доверието им в политиците и политическата система; какво е отношението им към актуалните обществени процеси, като протестите и гражданските инициативи.

4.2. Предмет и обект на изследването

- Млади хора на възраст от 20 до 35 години;
- Учещи или работещи;
- 50% - мъже, 50% - жени.

4.3. Методология на изследването

Методологията на изследването интегрира два типа социологическо проучване – стандартно анкетно проучване със затворени въпроси и дълбочинни интервюта с част от респондентите. Чрез анкетното проучване се цели събирането на емпиричен материал за ценностите и отношението на младежите по различни въпроси, съставени за нуждите на изследването. Целта на дълбочинните интервюта е да се открият причините за конкретните отговори на респондентите в анкетното проучване – защо в действителност те мислят по начина, по който са отговорили на въпросите; защо са склонни да споделят или да не споделят определени събития, тенденции или факти от общественно-политическия живот в страната; защо вярват в определени ценности и отхвърлят други.

Онлайн Парламент - 2014